

“BIR O‘QUVCHI — BIR TASHABBUS”: MAKTAB O‘QUVCHILARINING IJTIMOIY FAOLLIGINI OSHIRISHNING INNOVATSION MODELI

Atabaeva Nilufar Muhammadaminovna

Andijon tumani 57-maktab maktab malahatchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada Andijon tumani 57- umumiy o‘rta ta’lim maktabidagi o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini rivojlantirishning zamonaviy va amaliy yondashuvlaridan biri — “Bir o‘quvchi — bir tashabbus” innovatsion modeli yoritilgan. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida o‘quvchilarning faqat akademik bilimlarni egallashi yetarli bo‘lmay, ularning ijtimoiy mas’uliyat, tashabbuskorlik, mustaqil fikrlash, jamoada ishlash, muloqot qilish va muammolarga amaliy yechim topish kompetensiyalarini shakllantirish ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Maqolada o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirishda maktab maslahatchisining o‘rni, o‘quvchi tashabbuslarini aniqlash va qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari, individual tashabbusni jamoaviy loyihaga aylantirish bosqichlari hamda kutilayotgan pedagogik natijalar tahlil qilinadi. “Bir o‘quvchi — bir tashabbus” modeli asosida o‘quvchini tayyor ijrochi emas, balki maktab hayotining faol subyekti sifatida shakllantirish imkoniyatlari asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: ijtimoiy faollik, o‘quvchi tashabbusi, maktab maslahatchisi, innovatsion model, ijtimoiy loyiha, liderlik, volontyorlik, fuqarolik faolligi, yoshlar tashabbusi, kreativ yondashuv.

Kirish: Bugungi kunda ta’lim tizimimizning asosiy vazifalaridan biri bu yosh avlodga faqat nazariy bilim berish bilan cheklanib qolmasdan, ularni jamiyat hayotida faol ishtirok eta oladigan, mustaqil qaror qabul qiladigan, o‘z fikrini erkin ifodalaydigan va ijtimoiy muammolarga befarq bo‘lmagan shaxs sifatida tarbiyalashdan iborat. Zamonaviy o‘quvchi axborot oqimi kuchli bo‘lgan, raqamli texnologiyalar kundalik hayotning ajralmas

qismiga aylangan muhitda voyaga yetmoqda. Bunday sharoitda uning ijtimoiy faolligini an'anaviy tadbirlar bilangina rivojlantirish yetarli emas. O'quvchining ijtimoiy faolligi uning maktab tadbirlarida ishtirok etishi bilangina belgilanmaydi. Haqiqiy ijtimoiy faollik o'quvchining atrofidagi muammolarni ko'ra olishi, ularga befarq bo'lmasligi, o'z tashabbusini ilgari surishi, boshqalar bilan hamkorlik qilishi va muammoni hal etish uchun amaliy harakat qilishi bilan namoyon bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan, maktab muhitida har bir o'quvchining shaxsiy tashabbusini qo'llab-quvvatlashga asoslangan **“Bir o'quvchi — bir tashabbus”** modeli alohida pedagogik ahamiyatga ega. Mazkur modelning asosiy g'oyasi oddiy: **har bir o'quvchi — faqat tadbir ishtirokchisi emas, balki kamida bitta foydali tashabbus muallifi bo'lishi kerak.**

Bu yondashuv orqali o'quvchining individual qiziqishi maktab jamoasi ehtiyoji bilan bog'lanadi. Masalan, kitob o'qishni yaxshi ko'radigan o'quvchi “Kitob almashinuvi” tashabbusini, tabiatga qiziqadigan o'quvchi “Yashil maktab” loyihasini, texnologiyaga qiziqadigan o'quvchi maktabning raqamli axborot burchagini, sportga qiziqadigan o'quvchi esa “Faol tanaffus” loyihasini taklif qilishi mumkin. Demak, modelning asosiy mohiyati barcha o'quvchilarni bir xil faoliyatga majburlash emas, balki har bir o'quvchining qiziqishi, qobiliyati va imkoniyatidan kelib chiqib, uni foydali ijtimoiy harakatga yo'naltirishdan iborat.

Tadqiqotimizning asosiy maqsadi umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'quvchilarning ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qiluvchi “Bir o'quvchi — bir tashabbus” innovatsion modelining mazmuni, pedagogik imkoniyatlari va amaliy mexanizmlarini asoslashdan iborat. Mazkur maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalarni belgilab oldik:

- o'quvchilarning ijtimoiy faolligi tushunchasining pedagogik mazmunini tahlil qilish;
- o'quvchi tashabbuskorligini rivojlantirishning zamonaviy usullarini aniqlash;
- maktab maslahatchisining o'quvchilar ijtimoiy faolligini rivojlantirishdagi rolini yoritish;
- “Bir o'quvchi — bir tashabbus” modelining asosiy bosqichlarini ishlab chiqish;
- o'quvchilarni ijtimoiy loyihalarga jalb etish mexanizmlarini taklif qilish;

- modelning o'quvchilarda tashabbuskorlik, mas'uliyat, liderlik va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish imkoniyatlarini aniqlash.

Tadqiqotimiz jarayonida pedagogik kuzatuv, suhbat, so'rovnoma, tahlil, taqqoslash, umumlashtirish, loyiha metodi va amaliy pedagogik tajriba kabi metodlardan foydalandik. Sbabi, mazkur metodlar o'quvchilarning ijtimoiy faollik darajasini aniqlash, ularning tashabbuslarini kuzatish va model samaradorligini baholash imkonini beradi. O'quvchilarning ijtimoiy faolligi-zamonaviy ta'limning muhim komponenti bu - Ijtimoiy faollik shaxsning jamiyatdagi jarayonlarga ongli ravishda munosabat bildirish, mavjud muammolarni anglash, o'z imkoniyatlaridan foydalanib ularni hal etishga hissa qo'shish va jamoaviy faoliyatda mas'uliyat bilan ishtirok etish qobiliyatini anglatadi. Maktab yoshidagi o'quvchilar uchun ijtimoiy faollik quyidagi ko'rsatkichlar orqali namoyon bo'ladi:

1. **Tashabbuskorlik** — yangi g'oya va takliflarni ilgari surish.
2. **Mas'uliyat** — o'z zimmasiga olgan vazifani oxirigacha bajarish.
3. **Muloqot** — tengdoshlar, o'qituvchilar va boshqa jamoa a'zolari bilan samarali aloqa o'rnatish.
4. **Hamkorlik** — umumiy maqsad yo'lida jamoa bilan ishlash.
5. **Muammoni aniqlash** — maktab yoki mahalladagi ijtimoiy muammolarni ko'ra olish.
6. **Ijodkorlik** — muammolarga noodatiy va samarali yechimlar taklif qilish.
7. **Fuqarolik mas'uliyati** — jamiyat, maktab va atrof-muhitga nisbatan mas'uliyatli munosabatda bo'lish.
8. **Liderlik** — boshqalarni ijobiy maqsad sari birlashtira olish.

Shu jihatdan qaralganda, o'quvchining ijtimoiy faolligi alohida bir tadbir bilan emas, balki kundalik hayotdagi real harakatlar orqali shakllanadi. "Bir o'quvchi — bir tashabbus" innovatsion modelining asosiy mazmuni "Bir o'quvchi — bir tashabbus" modeli o'quvchining shaxsiy qiziqishi va ijtimoiy ehtiyojni birlashtirishga asoslanadi. Modelning asosiy tamoyili — **"G'oya → Reja → Harakat → Natija → Tahlil"** ketma-ketligidir. Modelning birinchi bosqichida o'quvchi o'zini qiziqtirayotgan muammo yoki ehtiyojni aniqlaydi. Keyingi bosqichda ushbu muammo bo'yicha konkret tashabbus ishlab chiqiladi.

Shundan so‘ng tashabbusning amalga oshirish rejasi tuziladi, zarur hollarda boshqa o‘quvchilar jalb qilinadi va loyiha amaliyotga tatbiq etiladi. Eng muhim jihat shundaki, tashabbus faqat qog‘ozda qolib ketmasligi kerak. Uning yakunida real natija bo‘lishi talab etiladi.

Masalan:

O‘quvchi qiziqishi	Tashabbus	Kutilayotgan natija
Kitobxonlik	“Kitob almashamiz”	O‘quvchilar o‘rtasida kitob almashinuvi
Ekologiya	“Yashil maktab”	Maktab hududini obodonlashtirish
Sport	“Faol tanaffus”	O‘quvchilarning jismoniy faolligini oshirish
Texnologiya	“Raqamli maktab”	Foydali raqamli resurslar yaratish
Ijtimoiy yordam	“Mehr ulashamiz”	Ehtiyojmand o‘quvchilarni qo‘llab-quvvatlash
San‘at	“Ijodkorlar maydoni”	O‘quvchilarning ijodiy ishlarini namoyish qilish
Media	“Maktab media jamoasi”	Maktab hayotini yoritish
Psixologik qo‘llab-quvvatlash	“Do‘stinga yordam”	O‘zaro yordam va hamjihatlikni kuchaytirish

Maktab maslahatchisining modeldagi o‘rni- mazkur modelni samarali amalga oshirishda maktab maslahatchisi muhim koordinatsion vazifani bajaradi. Biroq maslahatchi barcha tashabbuslarni o‘zi tashkil qiluvchi shaxs emas, balki o‘quvchi tashabbusini yuzaga chiqaruvchi, yo‘naltiruvchi va qo‘llab-quvvatlovchi pedagogik hamkor sifatida faoliyat yuritishi lozim.

Maktab maslahatchisi quyidagi vazifalarni bajaradi:

- o‘quvchilarning qiziqish va ehtiyojlarini o‘rganish;
- tashabbuslarni aniqlash va saralash;

- o'quvchiga loyiha g'oyasini shakllantirishda maslahat berish;
- tashabbusni amalga oshirish uchun zarur sharoit yaratish;
- faol o'quvchilarni o'zaro hamkorlikka jalb qilish;
- kichik guruhlar va loyiha jamoalarini shakllantirish;
- amalga oshirilgan loyihalarni monitoring qilish;
- faol o'quvchilarni rag'batlantirish;
- loyiha natijalarini ommalashtirish;
- o'quvchilarning o'z faoliyatini tahlil qilishiga yordam berish.

Bunda maslahatchining asosiy savoli **“Men nima tashkil qilaman?”** emas, balki **“O‘quvchi nimani tashkil qila oladi va men unga qanday yordam bera olaman?”** bo‘lishi maqsadga muvofiq. “Bir o‘quvchi — bir tashabbus” modeli shartli ravishda besh bosqichda amalga oshiriladi.

1-bosqich. “Men nimaga qiziqaman?”. Bu bosqichda o‘quvchining qiziqishi, qobiliyati va ijtimoiy ehtiyojlari aniqlanadi. Bunda qisqa so‘rovnoma, suhbat, “Mening qiziqishlarim” kartasi yoki “Men maktabimda nimani o‘zgartirgan bo‘lardim?” kabi savollardan foydalanish mumkin.

2-bosqich. “Mening g‘oyam”. O‘quvchi o‘z qiziqishi asosida bitta konkret tashabbusni taklif qiladi. Tashabbus juda katta bo‘lishi shart emas. Eng muhimi, u aniq, amalga oshiriladigan va foydali bo‘lishi kerak.

3-bosqich. “Birgalikda amalga oshiramiz”. O‘quvchi o‘z tashabbusini tengdoshlari bilan muhokama qiladi. Zarur hollarda tashabbus kichik guruh loyihasiga aylantiriladi. Bu bosqichda hamkorlik, liderlik, vazifalarni taqsimlash va muloqot ko‘nikmalari rivojlanadi.

4-bosqich. “Natija”. Tashabbus amaliyotga tatbiq etiladi. O‘quvchilar o‘zlari rejalashtirgan faoliyatni amalga oshiradilar. Natija suratlar, videolar, hisobot, ko‘rsatkichlar yoki boshqa mahsulotlar orqali qayd etilishi mumkin.

5-bosqich. “Men nimani o‘rgandim?”. Yakuniy bosqichda o‘quvchi o‘z faoliyatini tahlil qiladi. U qanday muammoga duch kelgani, nimalarni o‘rganganligi, qanday natijaga erishgani va keyingi tashabbusida nimalarni o‘zgartirishi kerakligi haqida fikr yuritadi. Bu bosqich refleksiv kompetensiyaning rivojlanishi uchun muhimdir.

Innovatsion modelning pedagogik afzalliklari - “Bir o‘quvchi — bir tashabbus” modelining asosiy afzalligi shundaki, o‘quvchi faoliyatning oddiy ishtirokchisidan uning tashkilotchisi va muallifiga aylanadi. Mazkur model orqali:

1. o‘quvchining tashabbuskorligi oshadi;
2. mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati rivojlanadi;
3. liderlik ko‘nikmalari shakllanadi;
4. jamoada ishlash malakasi mustahkamlanadi;
5. ijtimoiy mas’uliyat hissi kuchayadi;
6. muloqot kompetensiyasi rivojlanadi;
7. kreativ fikrlash faollashadi;
8. maktab hayotiga daxldorlik hissi ortadi;
9. o‘quvchilarning foydali faoliyatga qiziqishi kuchayadi.

Eng muhimi, o‘quvchi o‘z g‘oyasining real natijaga aylanganini ko‘rganida unda **“Men ham nimanidir o‘zgartira olaman”** degan ichki ishonch shakllanadi va faqat

an'anaviy tadbirlar bilan cheklamaslik lozim. O'quvchilarning zamonaviy qiziqishlarini hisobga olgan holda quyidagi tashabbuslardan foydalanish mumkin:

“Bir kun — bir yaxshilik” — har bir o'quvchi kun davomida maktab jamoasi uchun bitta foydali ish qiladi.

“Kitobdan insonga” — o'quvchilar o'qigan kitoblari haqida qisqa tavsiyalar tayyorlab, tengdoshlariga ulashadilar.

“Yashil maktab” — maktab hududini ko'kalamzorlashtirish va ekologik madaniyatni rivojlantirish.

“Faol tanaffus” — tanaffus vaqtida qisqa sport va harakatli mashg'ulotlarni tashkil etish.

“Mening maktabim — mening g'oyam” — o'quvchilar maktab hayotini yaxshilash bo'yicha takliflarini taqdim etadilar.

“Mehr zanjiri” — o'quvchilar o'zaro ko'mak va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tashabbuslarini amalga oshiradilar.

“Yosh media” — o'quvchilardan iborat media guruh maktabdagi ijobiy voqealarni yoritadi.

Kutilayotgan natijalar: Modelni tizimli ravishda qo'llash natijasida o'quvchilarning ijtimoiy faolligi sifat jihatidan o'zgarishi kutiladi. Ayniqsa, tashabbus ko'rsatishga qiynaladigan o'quvchilarni kichik va sodda loyihalardan boshlash orqali bosqichma-bosqich faol ijtimoiy pozitsiyaga olib chiqish mumkin. O'quvchilarning ijtimoiy faolligini rivojlantirishda eng katta muammolardan biri barcha o'quvchilarni bir xil faoliyatga jalb etishga urinishdir. Aslida esa o'quvchilarning qiziqishi, xarakteri, qobiliyati va ijtimoiy tajribasi bir-biridan farq qiladi. Shu sababli ijtimoiy faollikni rivojlantirish individual yondashuvni talab qiladi.

“Bir o'quvchi — bir tashabbus” modeli aynan mana shu muammoni hal qilishga qaratilgan. Modelda o'quvchi o'ziga mos faoliyatni tanlaydi. Kimdir tashkilotchi, kimdir ijodkor, yana kimdir texnik yordamchi yoki media yo'nalishida faol bo'lishi mumkin. Natijada maktabdagi ijtimoiy faoliyat faqat bir nechta faol o'quvchi zimmasida qolib ketmaydi. Modelning yana bir muhim jihati — tashabbusning real natija bilan

yakunlanishidir. O'quvchi o'z g'oyasi amalga oshirilganini ko'rgan sari o'z kuchiga bo'lgan ishonchi ortadi. Bu esa keyingi tashabbuslarni amalga oshirish uchun ichki motivatsiyani kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy maktabda o'quvchining ijtimoiy faolligini rivojlantirish ta'lim-tarbiya jarayonining muhim yo'nalishlaridan biridir. O'quvchini faqat maktab tadbirlarining ishtirokchisi sifatida ko'rishdan voz kechib, uni tashabbus muallifi, loyiha tashkilotchisi va ijtimoiy jarayonlarning faol subyekti sifatida shakllantirish zarur. "Bir o'quvchi — bir tashabbus" innovatsion modeli ushbu maqsadga erishishning amaliy va kreativ mexanizmlaridan biri bo'lib, uning asosida har bir o'quvchining shaxsiy qiziqishi va ijtimoiy foydali faoliyati o'zaro bog'lanadi. Modelning "G'oya — Reja — Harakat — Natija — Tahlil" tamoyili o'quvchini mustaqil fikrlashga, qaror qabul qilishga, jamoa bilan hamkorlik qilishga va o'z faoliyati uchun mas'uliyat olishga undaydi. Mazkur jarayonda maktab maslahatchisi nazoratchi yoki tadbir tashkilotchisi emas, balki o'quvchi tashabbuslarini qo'llab-quvvatlovchi, yo'naltiruvchi va rivojlantiruvchi pedagogik hamkor sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-637-son, 2020-yil 23-sentabr.
3. O'zbekiston Respublikasining "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni. O'RQ-406-son, 2016-yil 14-sentabr.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni. "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida".
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni. "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida".

6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son Farmoni. “O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida.
7. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 1992.
8. Mavlonova R., To‘rayeva O., Holiqberdiyev K. Pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2001.
9. Hasanboyev J., To‘raqulov X., Haydarov M., Hasanboyeva O. Pedagogika. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2011.
10. Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardaev A. Ta’limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: Iste’dod, 2008.
11. Yo‘ldoshev J.G‘., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
12. Tolipov O‘., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent: Fan, 2006.
13. Dewey J. Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education. – New York: Macmillan, 1916.
14. Vygotsky L.S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge: Harvard University Press, 1978.
15. Bandura A. Social Learning Theory. – Englewood Cliffs: Prentice-Hall, 1977.
16. Rogers C.R. Freedom to Learn. – Columbus: Charles E. Merrill Publishing Company, 1969.
17. UNESCO. Education 2030: Incheon Declaration and Framework for Action. – Paris: UNESCO, 2016.
18. UNICEF. The State of the World’s Children 2021: On My Mind – Promoting, Protecting and Caring for Children’s Mental Health. – New York: UNICEF, 2021.
19. OECD. Future of Education and Skills 2030: OECD Learning Compass 2030. – Paris: OECD, 2019.
20. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2023. – Geneva: World Economic Forum, 2023.